

HÍRES NŐK A 18-19. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON

A kurzus célja

A kurzus női életutak bemutatásán keresztül áttekintést nyújt a 18-19. századi magyarországi nőtörténetről. A diákok önálló forrásfeltáró és forrásértelmező munkáján nyugvó szeminárium többszemponútú, híres nők biográfiáján alapuló képet ad a magyarországi és erdélyi társadalomban élt nők szerepeiről, társadalmi, jogi és művelődési helyzetéről, lehetőségeiről.

A kurzus célja az, hogy nőtörténeti adalékokkal járuljon hozzá a magyarországi társadalomtörténet feltáráshoz, továbbá az, hogy a nőtörténeti források felkutatásával és elemzésével realisabb és komplexebb képet nyújtson a társadalomfejlődésről, a két nem közötti kapcsolatrendszerekről, a női élet köz- és magánszférán belüli jellemzőiről.

Tematika

1. Történettudomány és nőtörténet-írás. A nőtörténeti kutatások forrásai és módszerei. Eddigi eredmények és kutatási problémák. Életrajz és önéletrajz mint a nőtörténeti kutatás egyik lehetséges kiindulópontja.

Ajánlott irodalom: Scott, Joan Wallace (szerk.): *Van-e a nőknek történelmük?* (Balassi, Budapest, 2001.); Fohlen, Claude: *A nő a társadalomban.* (In: *Világtörténet, 1982/I.* 85-119. o.); Miles, Rosalinda: *Az idő leányai.* (Balassi, Budapest, 2000.); Nagydiósi Géznáné: *Magyarországi női lapok a XIX. század végéig.* In: *Az OSZK Évkönyve, 1957.* (OSZK, Budapest, 1958.) 193-227. o.; Bridenthal, Renate – Koonz, Claudia (ed.): *Becoming visible – Women in European History.* (Houghton Mifflin Company, Boston, 1977.); Harding, Sandra (ed.): *Feminism and methodology – Social Science Issues.* (Indiana University Press – Open University Press, Bloomington and Indianapolis, Milton Keynes, 1987.); Grimal, Pierre (dir.): *Histoire mondiale de la femme I-IV.* (Strasbourg, 1966.); Duby, Georges – Perrot, Michelle (ed.): *Historia de las mujeres en Occidente I-V.* (Taurus, Madrid, 1993.) vagy Ugyanők.: *Storia delle donne* (Laterza & Figli, Roma-Bari, 1990-92.); Anderson, Bonnie S. – Zinsser, Judith P.: *A History of Their Own – Women in Europe from Prehistory to the Present.* (Harper & Row, Publishers, New York, 1988.); Albistur, Maité – Armogathe, Daniel (ed.): *Le grief des femmes – Anthologie des textes féministes I-II.* (Hier & Demain, Paris, 1978.)

2. Nők a 18-19. századi magyar társadalomban.

Ajánlott irodalom: Magyarország története tíz kötetben. 4/1-2. 1686-1790. (Főszerk.: Ember Győző, Heckenast Gusztáv; Akadémiai K., Budapest, 1989.); 5/1-2. 1790-1848. (Főszerk.: Mérei Gyula; Akadémiai K., Budapest, 1980.); 6/1-2; 1848-1890. (Főszerk.: Kovács Endre; Akadémiai K., Budapest, 1987.); 7/1-2. 1890-1918. (Főszerk.: Hanák Péter; Akadémiai K., Budapest, 1988.); Magyarország társadalomtörténete I. A reformkortól az első világháborúig – Szöveggyűjtemény 2. kötet. (Szerk.: Kövér György; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.); Népszámlálási adatsorok 1869-1910; Bobula Ida: *A nő a XVIII. század magyar társadalmában.* (Magyar Társadalomtudományi Társaság kiadása, Budapest, 1933.)

3. Korabeli vélemények a nőkről; a nőkép alakulása. Külföldi utazók írásai a magyarországi nőkről.

Ajánlott irodalom: *A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből. 1777-1865.* (Szerk.: Fábri Anna; Kortárs K., Budapest, 1999.); N. Szegvári Katalin: *Út a nők egyenjogúságához* (MNOT, Kossuth, Budapest, 1981.); Fuchs, Eduard: *Die Frau in der Karikatur.* (Langen, München, 1907.); Kéri Katalin: *Így látták a magyar nőket külföldön, a századfordulón.* (In: *Honismeret, 1995. szeptember*) 69-70. o.; Agonito, Rosemary: *History of Ideas on Woman – A Source Book.* (Capricorn Books, New York, 1976.); *Café Babel 1994/1-2.*

Források: *Az asszonyokról.* In: *Minden Gyűjtemény, 1789/I.*; *Magyar nők évkönyve I.* (Engel és Mandello, Pest, 1861.); Beniczky Irma: *A nők hivatása.* (Heckenast, Budapest, 1870); Szabó Richard: *Nők világa* (Petrik Géza kiadása, Pest, 1871); Lewald Fanni levelei a nők munkaképesítéséről. (Vodianer F., Pest, 1872.); Mill, John Stuart: *A nő alárendeltsége.* (Szatmár, 1876.); Sikor József: *Házasodjunk!* (Franklin, Budapest, 1876.); Somogyi Géza: *A nőkérdés hazai viszonyainkra való tekintettel* (Igló, 1879.); Csáky Albinné (szerk.): *A nőkérdés – Cikkgyűjtemény – A Mária Dorothea-egylet tíz éves fennállásának ünnepére.* (Budapest, 1895.); Baboss László: *Nők könyve* (Fishel, Nagykanizsa, 1902.); Mayer Béla: *A nőkérdés keresztény szempontból tekintve.* (Budapest, 1902.); Madách Imre: *A nőről, különösen esztétikai szempontból.* In: *M. I. Összes művei II.* (Vál.: Halász Gábor, Révai, Budapest, 1942.); Harkányi Ede: *A holnap asszonyai* (Politzer, Budapest, 1905); Schweiger-Lerchenfeld Amand: *a nővilág.* (Mach és társa, Budapest, 1882.); Joyce Thomas Atho: *Women of all nations.* (Popular Ed., London, 1910.); Korabeli sajtótermékek: *Tudományos Gyűjtemény; Természettudományi Közlöny; Filozófia Szemle; Vasárnapi Újság; Nővilág; Élet, Új Idők, Újság; Nemzeti Nőnevelés; Magyar Lányok Lapja; Veréb Jankó stb.*

4-5. A lánynevelés úttörői I-II.

Ajánlott irodalom: Orosz Lajos: *A magyar nőnevelés úttörői.* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.); Sáfrán Györgyi (szerk.): *Teleki Blanka és köre.* (Kriterion, Bukarest, 1979.); Karády Viktor: *A társadalmi egyenlőtlenségek Magyarországon a*

nők felsőbb iskoláztatásának korai fázisában. In: *Férfiuralom.* (Szerk.: Hadas Miklós; Replika Kör, Budapest, 1994.); Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla: *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe.* (Osiris, Budapest, 1999.); Nagyné Szegvári Katalin: *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban 1777-1918.* (KJK, Budapest, 1969.); Nagyné Szegvári Katalin – Ladányi Andor: *Nők az egyetemeken.* (FPK, Budapest, 1976.); Kornis Gyula: *A magyar művelődés eszményei.* (Budapest 1927.); Schadt Györgyné: *Női szerepekre szocializálás a közoktatás intézményrendszerén keresztül.* In: *Szerep és alkotás.* (Szerk.: Nagy Beáta és S. Sárdi Margit; Csokonai K., Debrecen, 1997.) 254-268. o.; Kéri Katalin: *Kmety képviselő úr és a „női szörnyetegek” – Egy 1907-es parlamenti felszólalás sajtóvisszhangja.* (In: *Iskolakultúra*, 1996/3.) 101-103. o.; Kéri Katalin: *A modern leánynevelés útjain – De Gerando Antonina.* (In: *Embernevelés*, 1996/2.) 11-18. o.;

Források: *Aszszony nevelés.* In: *Hasznos Mulatságok*, 1818/I.; Kovács Pál: *A Nevendék Nőnem.* (Pest, 1833.); Fáy András: *Nőnevelés és nőnevelő-intézetek hazánkban. különös tekintettel nemesek', főbb polgárok' és tisztos karuak lyánkáira.* (Pest, 1841.); Veres Pálné Beniczky Hermin: *Nézetek a női ügy érdekében.* (Pest, 1868.); Gyulay Béla: *Nőnevelés – Útmutatás a nőnevelés- és nőképzésben* (Kiadja Nagel Ottó, Budapest, 1884.); Szabó József: *A nők felsőbb oktatása.* (Kolozsvár, 1902.); Gerando Antonina: *A nő szerepe a mai középoktatásban minálunk.* (Ellenzék Könyvnyomda, Kolozsvár, 1904.); Sajtótermékek: *Hasznos Mulatságok; Tudományos Gyűjtemény; Felső Magyar Országai Minerva; Athenaeum; Regélő; Nevelési Emléklapok; Honderű; Pesti Divatlap; Nemzeti Nőnevelés; A Hét; Élet; Vasárnapi Újság stb.*

6. Nők a tudományos életben.

Ajánlott irodalom: *Szerep és alkotás.* (Szerk.: Nagy Beáta és S. Sárdi Margit; Csokonai K., Debrecen, 1997.); Katona Ibolya: *Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő.* In: *Egészségnevelés*, 1997/5. 245-249. o.; *A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből. 1777-1865.* (Szerk.: Fábri Anna; Kortárs K., Budapest, 1999.); Kéri Katalin: *Nők a csillagászat történetében.* In: *Valóság*, 1998/2. 84-95. o.

Források: *Kajdócsy Terézia: A meteorkövekről.* In: *Tudományos Gyűjtemény 1820/V.* 33-39. o.; György Aladár: *Nők mint orvosok.* In: *Nemzeti Nőnevelés*, 1891/okt.-nov.; *Torma Zsófia doktorsága.* In: *Új Idők*, 1899. aug. 6. 134. o.; *'Az első magyar nőorvos.* In: *Új Idők*, 1897. május 30. 506. o.; *Asszonyok, mint feltalálók.* In: *Vasárnapi Újság*, 1914. február 1. 97. o. stb.

7. Írónők és költőnők.

Ajánlott irodalom: *Fábri Anna: „A szép tiltott táj felé” – A magyar írónők története két századforduló között. (1795-1905).* (Kortárs Kiadó, Budapest, 1995.); *Szerep és alkotás.* (Szerk.: Nagy Beáta és S. Sárdi Margit; Csokonai K., Debrecen, 1997.) 15-155. o.; *Bánhegyi Jób: A magyar nőírók.* (Budapest, 1938.); *Halász Gábor: Magyar költőnők.* In: *Tiltakozó nemzedék.* (szerk.: Véber Károly, Magvető, Budapest, 1981.) 290-297. o.; *S. Sárdi Margit: A költőnő szerepe és társadalmi lehetősége a XVII-XVIII. században.* (In: *Hagyományos női szerepek – Nők a populáris kultúrában és a folklórban.* Szerk.: Küllös Imola; Budapest, 1999.) 135-150. o.

Források: *Bethlen Kata önéletrajza.* (Szépirodalmi, Budapest, 1984.); *Wohl Janka költeményei.* (Kiad.: Jókai Mór, Engel és Mandello, Pest, 1861.); *Zilahy Károly: Hölgyek lantja. Magyar költőnők műveiből.* (Heckenast, Pest, 1865.); *Magyar költőnők antológiája.* (szerk.: S. Sárdi Margit – Tóth László, Enciklopédia K., Budapest, 1997.); *M. Hrabovszky Júlia: Ami elmúlt – Egy polgárasszony vallomásai.* (Helikon, Budapest, 2001.) stb.

8. Művésznők

Ajánlott irodalom: *Magyar színháztörténet.* Szerk.: Hont Ferenc. (Budapest, 1962.); *E. Csorba Csilla: A kísérletezéstől az önmegvalósításig. Magyar nő-fotográfusok a századfordulón.* In: *Szerep és alkotás.* (Szerk.: Nagy Beáta és S. Sárdi Margit; Csokonai K., Debrecen, 1997.) 101-106. o.; *M. Császár Edit: Az alakító művészet.* In: *Magyar művelődéstörténet V.* Szerk.: Domanovszky Sándor. (Magyar Történelmi Társulat, Budapest, Hasonmás kiadás; Szekszárd, 1993.) 612-638. o.

Források: *Blaha Lujza naplója.* (Gondolat, Budapest, 1987.); *Jászai Mari emlékiratai.* (Budapest, é. n.); *Jászai Mari: Színész és közönség.* (Budapest, 1914.); *Mocsáry Lajos: A magyar társasélet.* (Müller E. Könyvnyomdája, Pest, 1855.) stb.

9. Híres női utazók.

Ajánlott irodalom: *Márki Sándor: Magyar nők utazásai.* In: *Földrajzi Közlemények*, 1889/III. 89-157. o.;

Források: *Wesselényi Polixénia: Olaszthoni és schweizi utazás 1842.* (Magvető, Budapest, 1981.); *Bulyovszky Lilla: Norvégiából. Úti emlékek.* (Emich, Pest, 1866. 2. kiadás: 2001.); *Csáky Antalné: Utazási vázlatok Olaszországban.* (Kolozsvár, 1843.); *M. Hrabovszky Júlia: Ami elmúlt – Egy polgárasszony vallomásai.* (Helikon, Budapest, 2001.)

10. A nők jogi helyzetének alakulása; nőemancipátorok.

Ajánlott irodalom: *Kertész Magda: A szüfrassetek.* (Kossuth, Budapest, 1979.); *N. Szegvári Katalin: Út a nők egyenjogúságához* (MNOT, Kossuth, Budapest, 1981.); *Tóth Matild: A magyar nők jogainak fejlődése.* (Táncsics, Budapest, 1964.); *Watkins, Susan Alice – Rueda, Marisa – Rodriguez, Marta: Nesze Noked Feminizmus.* (Ikon Kiadó,

Budapest, 1996.); Evans, Richrad J.: *The feminists – Women’s emancipation movements in Europe, America and Australasia 1840-1920.* (Croom Helm, London, Barnes & Noble Books, New York, 1977.); Doménech, Asunción: *El voto femenino.* In: *Cuadernos Historia* 16. (Madrid, 1985.);

Források: Pálóczi Horváth Ádám: *A magyar asszonyok prókátora Budán össze-gyűlt rendekhez.* (Buda, 1790.); Báttaszéki Lajos: *A nők a magyar jogban.* (Hollósy és Tichy, Nagyvárad, 1872.); Márki Sándor: *A nők emancipációja.* (Kókai Lajos kiadása, Budapest, 1874.); Gide Pál: *A nők joga.* (MTA, Budapest, 1886.); Szalai Pál: *A magyar nők védelméről.* (Markovits és Garai TSV., Budapest, 1901.); „László király”: *A nők választójoga.* (Nagyvárad, 1907.); Ignóty: *Emma asszony levelei. Egy nőimittátor a nőemancipációért.* (Magvető, Budapest, 1985.); Jánossy Gábor: *A feminizmus Magyarországon.* (Szombathely, 1911.); Máday Andor: *A magyar nő jogai – a múltban és jelenben.* (Athaeneum, Budapest, 1913.); Mandel Károly: *A nőkről szóló magyar törvények Szent Istvántól napjainkig 1000-1928.* (Grill, Budapest, 1929.); *Magyar Törvénytár vonatkozó részei;* Sajtótermékek: *Új Regélő; Vasárnapi Újság; Nemzeti Nénevelés; Új Idők; Szocializmus; Nő és Társadalom stb.*

11. Ünnepeelt szépasszonyok, divathölgyek.

Ajánlott irodalom: Gáspárné Dávid Margit: *A divat története. 1765-1920.* (Budapest, 1923.); F. Dózsa Katalin: *Letűnt idők, eltűnt divatok. 1867-1945.* (Gondolat, Budapest, 1989.); Kresz Mária: *Magyar parasztviselet 1820-1867.* (Budapest, 1956.); Szentí Gábor: *Paraszti higiénia a század elején.* (In: *Rubicon*, 1991/3. 21-13. o.); Fábri Anna (szerk.): *A művelt és udvarias ember.* (Mágus, Budapest, 2001.) 49-91. o.; Braun-Ronadorf, Margarete: *Modische Eleganz. Europäische Kostümggeschichte von 1789 bis 1929.* (München, 1963.); *Rubicon* 1991/3.

Források: Beniczky Irma: *Gyakorlati széptan– Tekintettel a házi életre.* (Franklin, Budapest, 1876.); Beniczky Irma: *A divat szélsőségei – Műveltség és erkölcs-történeti kútfők nyomán.* (Franklin, Budapest, 1876.); Wohl Janka: *A női szépség.* (Budapest, 1885.); *A szépség művészete.* (Budapest, 1900.); Holzer Sándor: *A magyar urinő (1869-1909) – Az Újság című lap karácsonyi melléklete* (Budapest, 1909.); M. Hrabovszky Júlia: *Ami elmúlt – Egy polgárasszony vallomásai.* (Helikon, Budapest, 2001.); Sajtótermékek: *Divatcsarnok; Magyar Szépek Munka- és Mintalapja; Magyar Bazár; Divat Újság; Vasárnapi Újság stb.*

12. Félvilági hölgyek.

Ajánlott irodalom: Tóth István György: *Szűzek és paráznák: törvénytelen szerelem és házaselet a 18. századi magyar parasztságban.* (In: *Palócföld*, 1990/2.) 31-38. o.; Tóth István György: *A törvényes és törvénytelen szerelem konfliktusai a 18. századi magyar falvakban.* In: *Rendi társadalom-polgári társadalom 3.* (Salgótarján, 1991.) 45-50. o.; Zimmermann, Susan: *Nemiség, tisztesség és szegénység. A nőekkel és a prostitúcióval kapcsolatos vita és politika Bécsben és Budapesten a századfordulón.* In: *Rubicon* 1998/6. 44-48. o.; Miklóssy János: *A budapesti prostitúció története.* (Népszava K., Budapest, 1989.); Forrai Judit: *Kufárok és kurtizánok virágkora.* (In: *Rubicon*, 1991/3.) 20. o.

Források: Baráth Ferenc: *A prostitutio s befolyása a közegészségi állapotra.* (Pest, 1872.); Cséri János: *Budapest fő- és székváros prostitutio ügye.* (Budapest, 1893.); Molnár Lajos: *Az erkölcsök, a közegészség és a prostitutio.* (Budapest, 1899.); Vízaknai Antal: *A prostitutióról.* (Budapest, 1901.).

13-14. A kurzus zárása: önálló kutatási eredmények megbeszélése és további kutatási témák számbavétele. A kutatási eredmények felhasználása: a történelemtanítás nőtörténeti adalékokkal való kibővítésének lehetőségei és haszna.

Vizsgakövetelmények

A 2 kredit értékű, 1 féléves (heti 2 órás) kurzus gyakorlati jeggyel zárul. A gyakorlati jegy feltétele az órákon való rendszeres és aktív részvétel, a kötelező olvasmányok beható ismerete és egy, a fentiekben megjelölt bármely témához kapcsolódó **szóbeli referátum** megtartása (15-20 perces időtartamban).

Kötelező irodalom

Fábri Anna (szerk.): *A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből. 1777-1865.* Kortárs K., Budapest, 1999.

Fábri Anna: „A szép tiltott táj felé...” Kortárs Kiadó, Budapest, 1996.

Nagy Beáta – S. Sárdi Margit: *Szerep és alkotás.* Csokonai K., Debrecen, 1997.

Scott, Joan Wallace (szerk.): *Van-e a nőknek történelmük?* Balassi, Budapest, 2001.

(Ajánlott továbbá a *Rubicon* c. folyóirat 1991/3. száma; Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* c. művének és a *Magyar Életrajzi Lexikon* köteteinek női életrajzokról készült címszavai.)

Pécs, 2003. február 11.

Kéri Katalin egyetemi docens

Fogadó óra: kedd, fél 11 – fél 12 óra

Elérhetőség: PTE Ifjúság u. 6. B/114-es szoba

kerikata@ajk.pte.hu 06-702552502

<http://nostromo.jpte.hu/~carry>

Blaháné Kölesi Lujza

Gróf Széchenyi Istvánné

Kutatómunkához és referátum-készítéshez ajánlott témák

3. szemináriumi téma:

- Korabeli vélemények a nőkről (*tetszőleges források alapján*)
- Madách Imre *vagy* Beniczky Irma bibliográfiában jelzett művének bemutatása
- Külföldi utazók írásai a magyarországi nőkről

4-5. szemináriumi téma:

- Valamely, a magyarországi nőnevelés történetéből ismert személy életútjának bemutatása:
Takáts Éva *vagy*
Brunszvik Teréz *vagy*
Teleki Blanka *vagy*
Lővei Klára *vagy*
De Gerando Antonina stb.

6. szemináriumi téma:

- Tudós nők életútjának a bemutatása, például:
Hugonnai Vilma *vagy*
Meszlényiné Kossuth Zsuzsa *vagy*
Torma Zsófia stb.

7. szemináriumi téma:

- Egy-egy női író vagy költő munkásságának, műveinek bemutatása
Bethlen Kata *vagy*
Dukai Takács Judith *vagy*
Szendrey Júlia *vagy*
Ferenczy Teréz *vagy*
Wohl Janka *vagy*
Czóbel Minka stb.

8. szemináriumi téma:

- Nők a művészetekben, színháztársaságban, például:
Déryné *vagy*
Jászai Mari *vagy*
Márkus Emília *vagy*
Rákosi Szidónia stb.

9. szemináriumi téma:

- Női utazók úti élményeinek bemutatása, például:
Wesselényi Polixénia *vagy*
Bulyovszky Lilla *vagy*
M. Hrabovszky Júlia stb.

10. szemináriumi téma:

- A nők jogi helyzete a 19. század második felében
- A feminista mozgalmak története külföldön és hazánkban (19. század)

11. szemináriumi téma:

- Korabeli női szépségideál és szépségápolás
- Női divat a 18-19. században

12. szemináriumi téma:

- Nemi erkölcsök, prostitúció a 18-19. században.